

کارآفرینی اجتماعی با تکیه بر گیاهان دارویی در استان گلستان

خدایار همتی^۱، محمدعلی دری^۲، سید علی حسینی^۳، مرتضی صادقی^۴، ابراهیم ملاعلی^۵، کلثوم غفاری^۶، فریده بستان بان^۷
^۱ گروه علوم باغبانی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی، گرگان
^۲ انجمن علمی گیاهان دارویی استان گلستان
^۳ مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان گلستان
^۴ واحد باغبانی سازمان جهاد و کشاورزی استان گلستان
^۵ واحد ترویج جهاد و کشاورزی استان گلستان
^۶ امور بانوان استانداری استان گلستان
^۷ مجتمع تولید گیاهان دارویی بستانه

چکیده

کارآفرینی اجتماعی یعنی شناسایی یک فرصت با استفاده بهینه از منابع جهت جذب استعدادهای یک جامعه به منظور رشد دانش و کمک به اقتصاد و تشویق جهت تغییر نگرش جامعه می‌باشد. استان گلستان با داشتن تنوع آب و هوایی دارای پوشش گیاهی متنوع می‌باشد بطوریکه که تاکنون ۴۰۹ گونه از گیاهان دارویی متعلق به ۹۵ تیره گیاهی در این منطقه شناسایی شده است. با توجه به پتانسیل رویش گیاهان دارویی در استان، کمیته راهبردی گیاهان دارویی در سال ۱۳۹۰ به منظور تعیین اولویت‌های کشت گیاهان دارویی در استان تشکیل گردید. ارکان این کمیته عبارتند از: مراکز دانشگاهی، سازمان جهاد و کشاورزی، مراکز تحقیقات، تولید کنندگان بخش خصوصی و صنعت کشت گیاهان دارویی که در نتیجه جلسات کارشناسی ۲۲ گیاه دارویی اولویت‌دار استان مشخص گردید. به پیشنهاد مجتمع تولید گیاهان دارویی بستانه، امور بانوان استانداری و انجمن گیاهان دارویی استان، کمیته کارآفرینی اجتماعی متشکل از سازمان جهاد و کشاورزی (واحد باغبانی و ترویج) دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان (واحد کارآفرینی حوزه پژوهشی)، اداره کل آموزش و پرورش استان، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری گرگان تشکیل گردید. هدف از اجرای این تحقیق کاربردی، توانمند سازی زنان روستایی، ایجاد اشتغال و توسعه پایدار در روستاها بوده است. بدین منظور در سال ۱۳۹۵ با انتخاب دو روستا و آموزش ۲۰ از بانوان روستایی نسبت به کشت گیاهان دارویی و به لیمو اقدام و محصول نهایی جهت فروش به مجتمع تولید گیاهان دارویی بستانه تحویل شد. با توجه به رضایت‌مندی روستائیان و موفقیت آمیز بودن تجربه سال گذشته با همکاری جهاد و کشاورزی استان و آموزش و پرورش چهار روستا و پنج واحد آموزشی که تمایل به کشت گیاهان دارویی داشتند شناسایی و مراحل کاشت، داشت و برداشت گیاهان دارویی آموزش داده شد. تعداد متقاضیان فعال در این بخش به استثنای واحد های آموزشی ۶۰ نفر می‌باشند. گیاهان قابل کشت عبارت از: استویا، به لیمو، بادرنجبویه، نعنای فلفلی، گل محمدی، آویشن، سرخارگل و گاو زبان می‌باشد.

کلمات کلیدی: کارآفرینی اجتماعی، گیاهان دارویی، انجمن علمی گیاهان دارویی استان گلستان

مقدمه

شکاف وسیع‌تر میان مناطق روستایی و شهری در کشورهای در حال توسعه و چیرگی صنعت بر کشاورزی و گرایش استراتژی‌ها و سیاست‌های توسعه به سمت صنعت، همراه با ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی جامعه روستایی و کشاورزی باعث شده است تا کارآفرینی کشاورزی کمتر رشد داشته باشد. در کشورهای در حال توسعه کشاورز ضعیف‌ترین مأمور تولید در کشور است. او فاقد توانمندی‌های حرفه‌ای و حمایت‌های لازم از طرف دولت و سازمان‌های محلی و ملی است تا در نقش یک کارآفرین پویا عمل کند. با وجودی که زمین یک منبع غنی در این کشورها بوده و دارای پتانسیل‌های مناسبی جهت کارآفرینی می‌باشد، اما هنوز هم کشاورزان فقیر و ضعیف هستند (۳). تغییرات صورت گرفته در بازار (جهانی شدن، رشد

جمعیت، دگرگونی در بازار کار کشاورزی، امنیت غذایی، رقابتی شدن بازار، سیاست‌های کشاورزی (حرکت به سوی کشاورزی تجاری مبتنی بر بازار) و خود جامعه (افزایش بیکاری و کم‌کاری، مباحث زیست محیطی، تنوع زیستی، منابع طبیعی) از عواملی هستند که ضرورت کارآفرینی در کشاورزی ضرورت کارآفرینی در کشاورزی را بیش از پیش نمایان می‌سازند. به خاطر تحولات فوق، یک دگرگونی ساختاری در شیوه‌های کنونی تولید کشاورزی لازم بوده و کشاورزی مبتنی بر بازار در چهارچوب توسعه پایدار، استراتژی اساسی توسعه کشاورزی خواهد بود. در این نوع کشاورزی، کشاورز بایستی به نحوی تولید کند که بتواند تولیدات خود را در بازار رقابتی که مبتنی بر خواسته‌های مشتری است، به فروش برساند. بدین منظور کشاورز بایستی فرصت‌شناس بوده و نیازهای مشتری را به درستی شناسایی نماید و سپس استراتژی لازم در جهت برآوردن این نیازها طراحی و اجرا نماید. به عبارتی دیگر کشاورز امروز بایستی یک کارآفرین باشد (۱). کل مساحت ایران حدود ۱۶۵ میلیون هکتار می‌باشد که حدود ۵۱ میلیون آن زراعی است. در سال ۲۰۰۰ کل سطح زیر کشت در ایران ۱۸ میلیون هکتار بوده است که ۳۳٪ آن آبی، ۲۸٪ آن دیم، ۱۲٪ آن باغات و ۲۷٪ آن اراضی آیش و بایر بوده است. در حدود ۳/۵ میلیون قطعه زمین زراعی در ایران وجود دارد. خرده‌مالکی با زمین کمتر از ۱۰ هکتار حدود ۲۲٪ از کل زمین‌های زراعی را به‌خود اختصاص می‌دهد در حالیکه ۸۵٪ از جمعیت کشاورز را دربر می‌گیرد. مالکیت متوسط (۱۰-۱۵ هکتار) حدود ۶۵٪ از اراضی و ۱۴٪ از جمعیت کشاورز را دارد. مالکیت بزرگ (بالای ۱۵ هکتار) حدود ۱۳٪ از اراضی و ۱٪ از جمعیت را به خود اختصاص می‌دهد (۴،۵). کشاورزی ایران بایستی خود را آماده کند تا غذای جمعیتی معادل ۱۰۰ میلیون نفر را در سال ۲۰۲۰ تهیه کرده و ضمن ایفای نقش خود به عنوان یک موتور رشد اقتصادی، به کاهش فقر در ایران نیز کمک کند. علیرغم دستاوردهای کمی قابل ملاحظه در زمینه کشاورزی، کشاورزان ایرانی در محیطی فعالیت می‌کنند که قویاً تحت تأثیر مداخله‌گری‌های ناکارآمد دولت قرار دارد. علاوه بر آن، اراضی کوچک و قطعه قطعه، استفاده از شیوه‌های سنتی تولید توسط کشاورزان خرده پا و مسائل جامعه‌شناسی مربوط به نسق زراعی در کنار فقدان یک ساختار مناسب از بازار (که منجر به خسارت‌های فراوان پس از برداشت گردیده است) باعث شده است تا این بخش با وجود پتانسیل‌های بالایی که دارد نتواند کمک قابل توجهی به رشد اقتصادی کشور و اشتغال‌زایی نماید. ترویج کشاورزی می‌تواند نقش بسیار ارزنده‌ای در توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی (از بعد کشاورزی و غیر کشاورزی) ایفا نماید، اما مروجان بایستی خودشان قبلاً دارای دیدگاه کارآفرینانه باشند. آنها باید سعی کنند که به کشاورزی تنها همانند یکی از فعالیت‌های ممکن در روستا که می‌تواند به توسعه روستا کمک کند، نگاه کنند. آنها باید سعی کنند که در مناطق مختلف و براساس پتانسیل‌های منطقه و سایر عوامل اثرگذار بر رشد و توسعه اقتصادی منطقه، استفاده‌های جدیدی را از زمین کشف نموده و سپس سعی کنند که روستاییان را در جهت این فعالیت جدید هدایت نمایند (۲). با توجه به تنوع آب و هوایی در استان گلستان و وجود پوشش گیاهی متنوع که تا کنون ۴۰۹ گونه گیاه دارویی از بیش از ۹۵ تیره گیاهی شناسایی شده است هدف از این تحقیق بکارگیری و آموزش زنان روستایی برای کشت گیاهان دارویی نعنای فلفلی، بادرنجبویه، گاوزبان، اویشن، گل محمدی، به لیمو، استویا و سرخارگل و برقراری ارتباط بین مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی و بخش خصوصی و تهیه شناسنامه مواد ثانویه گیاهی در مناطق مختلف مورد آزمایش می‌باشد.

مواد و روش‌ها

با توجه به پتانسیل رویش گیاهان دارویی در استان، کمیته راهبردی گیاهان دارویی در سال ۱۳۹۰ به منظور تعیین اولویت‌های کشت گیاهان دارویی در استان تشکیل گردید. ارکان این کمیته عبارتند از: مراکز دانشگاهی، سازمان جهاد و کشاورزی، مراکز تحقیقات، تولید کنندگان بخش خصوصی و صنعت کشت گیاهان دارویی که در نتیجه جلسات کارشناسی ۲۲ گیاه دارویی اولویت‌دار استان مشخص گردید. به پیشنهاد مجتمع تولید گیاهان دارویی بستانه، امور بانوان استانداری و انجمن گیاهان دارویی استان، کمیته کارآفرینی اجتماعی متشکل از سازمان جهاد و کشاورزی (واحد باغبانی و ترویج) دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان (واحد کارآفرینی حوزه پژوهشی)، اداره کل آموزش و پرورش استان، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری گرگان تشکیل گردید. هدف از اجرای این تحقیق کاربردی، توانمندسازی زنان روستایی، ایجاد اشتغال و توسعه پایدار در روستاها بوده است. بدین منظور در سال ۱۳۹۵ با انتخاب دو روستا و آموزش ۲۰ بانوان روستایی نسبت به کشت گیاهان دارویی و به لیمو اقدام و محصول نهایی جهت فروش به مجتمع تولید گیاهان دارویی بستانه تحویل شد. با توجه

به رضایت‌مندی روستائیان و موفقیت‌آمیز بودن تجربه سال گذشته با همکاری جهاد و کشاورزی استان و آموزش و پرورش چهار روستا و پنج واحد آموزشی که تمایل به کشت گیاهان دارویی داشتند شناسایی و مراحل کاشت، داشت و برداشت گیاهان دارویی آموزش داده شد. تعداد متقاضیان فعال در این بخش به استثنای واحد های آموزشی ۶۰ نفر می‌باشند. گیاهان قابل کشت عبارت از: استویا، به لیمو، بادرنجبویه، نعنای فلفلی، گل محمدی، آویشن، سرخارگل و گاو زبان می‌باشد. در این تحقیق به سبب اطلاع از میزان تولید ماده ثانویه تولید شده در هر منطقه ترکیبات اسانس، فنل و فلاونوئید و خواص آنتی‌اکسیدانی اندازه‌گیری خواهند شد.

نتایج و بحث

با توجه به مهیا نبودن گیاه در مرحله برداشت برای تهیه مواد ثانویه، تجزیه آماری و نتایج و بحث متعاقبا در قالب مقاله علمی پژوهشی گزارش خواهد شد.

منابع و مأخذ

- پاپ زن، عبدالحمید (۱۳۸۲). کدامین استراتژی برای حل مشکل بیکاری در ایران: توسعه سخت افزار و یا مغز افزار. دومین کنفرانس اشتغال و توسعه. تهران. آبان ۱۳۸۲
- حسینی، سید محمود (۱۳۸۴). آموزش کشاورزی کارآفرینانه. جزوه درسی دوره دکتری آموزش کشاورزی. تهران: دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران
- مقیم، محمد و محمود احمدپور داریانی. (۱۳۸۱). طراحی دوره های آموزش کارآفرینی برای کارآفرینان صنایع کوچک و متوسط که در مرحله بهره برداری قرار دارند. مجله بازاریابی. شماره ۲۲، دی ماه. صص ۳۸-۳۷.
- Don Mackie. (2002). Entrepreneurship in Rural America Southern. Rural Development Center's quarterly newsletter. Available [on line] at :www.ruraleship.org/content/pdf/Article-SRRD%۲۰Center.pdf
- Henry, Collette, frances hill and Claire litch (2003). Entrepreneurship education and training. London:

Social Entrepreneurship Based On Medicinal Plants in Golestan Province

Khodayar Hemmati ^{1*}, Mohammad Ali Dorri ², Seyed Ali Hoseini ³, Morteza Sadeghi ⁴,
Ebrahim Mollaali ⁵, Kolsoum Ghaffari ⁶, Farideh Bostanban ⁷

^{1*} Department of Horticulture, Agricultural Science and Natural Resources, Gorgan, Iran

² Association of Medicinal Plants of Golestan Province

³ Agriculture and Natural Resources Research Center

⁴ Department of Horticulture, Agricultural Organization (Jahad) of Golestan Province

⁵ Department of Agricultural Extension, Agricultural Organization (Jahad) of Golestan Province

⁶ Women's Affairs Governor of Golestan Province

⁷ Bostaneh Medicinal Plants Corporation, Gorgan, Iran

Abstract

Social entrepreneurship means identifying an opportunity with efficient use of resources in order to attract society's talents to improve knowledge, economy and encourage to change attitude of society. The variability of climate in Golestan province has made a diverse vegetation in the aforesaid province and so far 409 species of medicinal plants belonging to 95 plant families in this area has been identified. According to growth potential of medicinal plants in the province, medicinal plants committee was formed in 2011 to determine the priority of the important medicinal plants cultivation. The members of this committee include: universities, Jihad Organization and agricultural research organizations, private producer and industry of medicinal plants. As a result of committee's meetings, 22 medicinal plants with high priority were identified. Based on the offer of Bostaneh Medicinal Plants Corporation, Women's Affairs of Golestan Governor and the Golestan province Association of Medicinal Plants, the social entrepreneurship committee was formed. This committee consisted of Jahade-Keshavarzi Organization (Horticulture and Extension Departments), Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources (Entrepreneurship Department and Research Affairs), General Office of Education of Golestan Province, Parks and Green Spaces Organization of Gorgan Municipality. The purpose of this research was to empowerment the rural women and making new job opportunities and sustainable development in villages. For this purpose and in 2016, two villages were selected and 20 of rural women were trained regard for growing medicinal plants and Lemon balm. The final product was delivered to Bostaneh Medicinal Plants Corporation. According to the rural people satisfaction and successful experience from the last year of corporation of Agricultural Organization (Jahad) of Golestan Province and Department of Education 4 villages and 5 Educational Units which had tendency to cultivate medicinal plants were identified and the procedure of medicinal plants cultivation and harvesting was taught. The total number of applicants in these fields are 60 persons except educational units. The cultivable plants are: Stevia, Melissa, Lemon Balm, Peppermint, Rose, Thyme, Borage and Echinacea.

Keywords: Social Entrepreneurship, Medicinal Plants, Medicinal Plants Association of Golestan Province